

ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA PROGRAMI

TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

KUŞAKLAR ARASINDA PAYLAŞILAN *YARIM EKMEK*

Sözcük Sayısı: 4000

Kategori: 1

Araştırma Konusu: Fakir Baykurt'un, *Yarım Ekmek* adlı eserinde göç olgusunun birinci, ikinci ve üçüncü kuşaklar arasındaki yarattığı etkilerin yazınsal tercihler aracılığıyla incelenmesi.

Mayıs 2026

İÇİNDEKİLER

<i>GİRİŞ</i>	2
<i>GÖÇ EDEN BİRİNCİ KUŞAK</i>	4
<i>GÖÇ EDEN İKİNCİ KUŞAK</i>	9
<i>GÖÇ EDEN ÜÇÜNCÜ KUŞAK</i>	11
<i>SONUÇ</i>	14
<i>KAYNAKÇA</i>	17

GİRİŞ

Türkiye, 1950-1980 arası kayda değer miktarda hem yurt içi hem de yurt dışı göçe tanıklık etmiştir. Bu göçlerin ekonomik ve sosyokültürel kırılmalar yarattığı su götürmez bir gerçektir. Halihazırda köylerden şehirlere göç trafiğinin yoğun olduğu bir zamanda ve bu göçlerin ülke içinde sosyoekonomik ve sosyokültürel dengeleri sarsmaya başladığı bir dönemde, Almanya'nın yeniden inşası sırasında uygulanan dış politikaların da etkisiyle, köyden şehre göçen kesimin kayda değer bir kısmı 1961 yılında imzalanan Ankara Sözleşmesi ile Almanya'ya göçmüştür. (Efe & Asutay, 2018). Fakir Baykurt da mevzubahis göçlerden nasibini almış, Almanya'ya yoğun işçi göçü olan bu dönemlerin birinde Essen kentine yerleşmiştir. Sözü edilen göç olaylarının resmedildiği Duisburg Üçlemesi'nin üçüncü eseri olan *Yarım Ekmek* de bu dönemde kaleme alınmıştır.

Fakir Baykurt, toplumcu gerçekçilik akımının önemli temsilcilerinden biri de olmasıyla birlikte eserlerini de bu anlayışla yazmıştır. Bahsedilen toplumsal gerçekçilik, edebiyatı tarihsel ve maddi koşulları içinde ele alan; sınıf ilişkilerini, üretim biçimini ve toplumsal yapıyı estetik temsilin merkezine yerleştiren bir anlayıştır.(Eagleton, 1976). Göç olgusu, toplumcu gerçekçi hatlarla yazılmış eserlerde sosyal gerçekçiliğin, sınıfların, ekonomik düzeyin işlenebildiği temalardan biridir.

Bu tezde incelenen *Yarım Ekmek* romanı, Türk edebiyatında göç temasını hem bireysel hem de toplumsal boyutları ile detaylı işleyen eserlerden biridir. Toplumsal gerçekçi anlayışla yazılan roman, bu anlayışın bir boyutu olarak fakirlik, sınıflar arası eşitsizlik ve aidiyet problemlerini göç teması üzerinden ele alır. Bu eser, köyden kente ve Almanya'ya uzanan bir maceranın üç farklı kuşağın yaşadığı değişimler üzerinden aktarırken bu değişimi de anlatım teknikleri ile görünür kılar.

Romanda dış göçü gerçekleştiren birinci kuşak, göçün fiziki ve ekonomik zorluklarını en yüksek seviyede yaşamıştır. Memlekete duyulan hasret, tezde incelenecek eserin anlatıcısı

ve aynı dönemde aynı tema çevresinde ele alınan diğer eserlerde ana olgu olmuştur. İkinci kuşak, iki kültür arasında kalmanın yarattığı kimlik bunalımını, yani ne Türkiye'ye ne de Almanya'ya ait hissetmenin sosyokültürel sorunlarını yaşamıştır. Üçüncü kuşak ise kimlik ve aidiyet arayışını, kültürel kaynaşmayı ve asimile oluşu temsil eder. Artık göç edilen ülke bir yabancı ülke değil, göç olgusu ise, birinci kuşağın göçü esnasında gerçekleşen olaylara etnografik bir pencereden bakma halini almıştır. (Asutay, 2014).

Bu kuşaklar sadece tematik olarak işlenmemiş, farklı yazınsal tercihler ile de göçün etkileri gösterilmiştir. İlâhi bakış açısının hâkim olduğu kısımlarda birinci kuşağın çaresizlikleri ve bu çaresizliklerin açığa çıkardığı toplumcu gerçekçilik öne çıkar. Serbest dolaylı anlatım ve monologların kullanıldığı bölümlerde ise ikinci kuşağın kimlik karmaşası daha derinlemesine işlenir. Figürlerin duygu dünyalarına odaklanan bir yazım tercihinin kullanıldığı bölümlerde de üçüncü kuşağın benlik arayışı gözlemlenmektedir.

Anlatıcı, eserde zaman kurgusundaki geriye dönüşlerle yukarıda bahsedilen kuşaklar arasındaki bağı güçlendirirken, geçmiş ile şimdi arasındaki geçişleri bir hafıza tablosu gibi çıkartır. Mekân betimlemeleri de bu geçişleri pekiştiren bir diğer unsurdur. Mekân betimlemelerinin yanı sıra karakterlerinin fiziki görünüşleri de elbiselerine değin betimlenerek kuşaklar arasındaki fark yansıtılmıştır.

Köyün toprak kokan atmosferi ile Almanya'daki soğuk atmosfer arasındaki zıtlık hem fiziksel hem duygusal kopuşu temsil eder. Sözelimi, betimleme anlatım tekniği aracılığıyla kuşaklar arasındaki zıtlık farklı boyutları ile resmedilmiştir.

Anlatıcının kullandığı dil, yalınlığı ve doğallığı ile roman kahramanlarının sınıfsal pozisyonlarını yansıtırken diyaloglardaki kuşaklararası çatışmaları da açığa çıkartır. Bu haliyle *Yarım Ekmek*, sadece bir göç hikayesi değil farklı kuşaklar üzerinden toplumun değişimini, kimlik dönüşümünü ve aidiyet mücadelesini anlatan katmanlı bir eserdir.

Görölmeyenleri gösterme uğraşı, her toplumsal gerçekçi anlatı türünü benimseyen anlatıcıda olduğu gibi Fakir Baykurt'un eserlerinde de en göze çarpan unsurlardan biridir. Bu tezin de ana temasını oluşturan *Yarım Ekmek* kitabının ana karakteri Kezik Acar yukarıda bahsedilen göç dalgasında Almanya'ya göç eden kadınlardan sadece biridir. Kezik Acar'ın eşinin vefatı üzerine Almanya'da çektiği sancılar ve bunalımlar, göçün beraberinde getirdiği buhranlar, toplumsal ve psikolojik tüm yönleri ile incelenmiştir. Sadece başkahraman Kezik değil, Kezik özelinde Almanya'ya işçi olarak göç eden Türklerin nasıl yaşadıkları, sorunlarının neler olduğu gibi hususlar da okuyucuya aktarılmıştır.

Duisburg üçlemesinin üçüncü kitabını oluşturan ve bu tezde de göç temasının farklı kuşaklar üzerinde yarattığı etkilerin aktarımında anlatım tekniklerinin kullanımının inceleneceği *Yarım Ekmek*, genel hatları itibarıyla Almanya'ya göç eden Türk işçilerin ve ailelerin yaşadığı kültürel çatışmaları, özlemleri ve kimlik bunalımlarını konu alır. Eserde göç sadece fiziksel bir hareketliliği değil, aynı zamanda yarım kalmışlığı da simgeler. Bu yarım kalmışlık, eserin isminde dahi metafor halinde kendisini göstermektedir.

Bu incelemede *Yarım Ekmek* romanının temel sorunsalı olan göç olgusu farklı kuşaklar üzerinden eserde kullanılan yazınsal tercihler çerçevesinde incelenecektir.

GÖÇ EDEN BİRİNCİ KUŞAK

Yarım Ekmek eserinde birinci kuşak, Türkiye'nin Almanya'ya gönderdiği işçilerin ilk dalgasıdır. Bu ilk kuşak, Türkiye'den yurtdışına göçün ilk tanıkları olarak bireysel ve sosyal açıdan birçok kırılma yaşamıştır. Anlatıcı, bu ilk kuşağın hikayesini okura aktarırken yazınsal tercihleri özellikle ilk kuşağın yaşadığı sosyoekonomik zorlukları ve bu ülkeden giden ilk dalga oluşun yarattığı duygusal yoğunluğu okuyucuya açık bir şekilde aktarmak amacıyla kullanır. İlahi bakış açısının genel hatları itibarı ile esere hâkim olduğu görülür: Karakterlerin iç sesleri ve çatışmaları her şeyi bilen bu ilahi anlatıcı aracılığıyla aktarılır. Bu bağlamda göçün sadece

ekonomik boyutları olan bir sorunlar silsilesi olmadığı, aynı zamanda kişisel ve sosyal bunalım durumu olarak aktarılması sağlanmıştır. Anlatıcının yarattığı zaman kurgusunda geri dönüşlere sıkça başvurulmuştur. Bu geriye dönüşlerde köy yaşamının zorlukları, Almanya'ya göç kararının alınması ardındaki sorunlar ile harmanlanmıştır. Betimlemeler, özellikle mekanları tasvir edenler, köyü ve Türkiye'deki hayatı sıcaklıkla; Almanya'dakileri ise soğuklukla tasvir eder.

Metinde kullanılan sade ve gerçekçi dil bu kuşağın, yani Almanya'ya köyden göç eden ilk dalga işçilerin, sınıfsal pozisyonunu aktarırken diyalogların doğallığı, kahramanların kişisel kırılmalarını ve çaresizliklerini anlatır. Böylece, birinci kuşağın anlatımı göç temasının fiziki yönünü anlatmaktan çıkıp ruhsal ve toplumsal boyutlarını da gözler önüne serer. Bu bölümde, ilk kuşağın göç tecrübesinin şekillenmesi ve bu deneyimin romanın genel yapısına nasıl yön verdiği metinde kullanılan yazınsal tercihlere odaklanılarak işlenecektir.

Romanda birinci kuşak göçmenler anlatılırken en çok üçüncü tekil anlatıcıyla ilahi bakış açısı kullanılır. Bu yazınsal tercih ile olayların sosyoekonomik tarafı da sunulur. Göç etmeden önceki köy hayatının zorlukları, genel itibariyle yapısal nedenler, anlatıcının “her şeyi bilen” diliyle açıklanır. Böylece, bireylerin hayatına aracısız, olduğu haliyle bakmayı ve bu hayatlara yansıyan toplumsal sorunları fark edebilmeyi sağlar.

Paranın gücü yıldan yıla düştü. Eskiden bir yıla yeten bir aya yetmez oldu. Bir yandan da “evlen Kezik evlen!” diyenden başımı alamıyorum. İki yıl yalnız oturdum yetimlerle. “Evlen Kezik evlen!” diyenler arttı. Demiryolcu Mustafa'nın üstüne evlenmeyeceğim. Yattığı yatağa başkasını yatırmayacağım. Ama baktım olacak gibi değil, Almanya'ya yazılmaya karar verdim. “Kezik, bulaşıkçı yazıl, sıran tez gelir” dediler. Bulaşıkçı yazıvereyim madem dedim, bir yıl geçmedi sıra geldi. (Baykurt, s.5)

Alıntısında da görüldüğü üzere toplumsal olayların bireylerin hayatlarını ne şekilde etkilediği karakterin iç konuşmaları aracılığıyla yansıtılır. Bu sayede göç olgusunun fiziki bir yer değiştirme olmasının ötesinde göç eden bireylerde nasıl bir etki yarattığı da gözlemlenmektedir. Böylece okur göçün sıradan bir mekân değişikliği olmanın ötesinde kültürel ve duygusal boyutunu da karşılaştırma imkânı bulur.

Bu ilahi bakış açısı ve aracısız yaklaşım eser boyunca sürdürülse de bazen, anlatıcı kendi sesini “focalizer” ismi verilen anlatım tekniği ile karakterlere odaklar. Böylece kahramanların fikirleri ve düşünceleri anlatıcınıninkilerle harmanlanır ve ilahi bakış açısı bu sayede yer yer karakterlerin kendi bakış açısını destek olarak kullanır. İlk kuşağın göç deneyimini anlamlandırmak için bu anlatım tekniği önemli bir yer tutar çünkü verilen bu göç kararının duygusal yoğunluğu, başkahramanın eşinin vefatı sonrası yaşadığı buhranlar ve çocuklarının geleceğe dair duyduğu endişeler, serbest dolaylı anlatım tekniğiyle doğrudan kahramanın duygu durumuyla okura sunulur. Verilen alıntıda da görüleceği üzere, göç kararının duygusal yönü monologlarla verilmiştir.

Üç yıl kimin üstüne atayım üç yetimi? Öz anamın yanında ben varken yanıma sığmıyorlar. Mustafa’nın anası çoktan öldü. Yanımda alıp getirdim. Geliş o geliş beş yıl, on yıl, on iki yıl geçti; dönmedik, daha doğrusu dönemedik. Görelim bakalım ne zaman döneriz? İnşallah döneriz! (Baykurt, s.5)

Göç eden birinci kuşak anlatılırken sıklıkla başvurulanan anlatım tekniklerinden birisi de geriye dönüş tekniğidir. Bu teknik yardımıyla köy yaşamına, aile bağlarına sıklıkla geri dönülür. Bu geri dönüşler, alınan göç kararının altında yatan sebepleri okura sunmakla beraber karakterlerin kimlik ve aidiyet arayışını da okura yansıtır. Geçmiş ve şimdi arasında geriye dönüşle kurulan bu köprüler, okurun ilk kuşağa sorduğu “Neden gittiler?” gibi soruları cevaplamasına olanak tanır.

Gerçekte asıl ağlanacak hal benimki! On yedi yaşındaydım, köylümüz Mustafa ile evlendiğimde. Askerliğini yaptığı Sivas'ta iş bulmuş “trencilik geleceği garantili iş!” diye terhisinden sonra orada kalıp iki yıl çalışmış. Eylül ayında izinli gelmişti. Babası ölmüş, anası gök Gülizar sağdı. Malları mülkleri az, kardeşleri çoktu. Gök Gülizar, “oğlum, evlen! Oralarda yalnız sefil olursun!” dedi. Bizler de erişkin kızlarımız köyde. Ben biri ikiyi az görüp beş kez geçiyordum evlerinin önünden. Anası, “köyümüz kız dolu, beğen halimize uygun birini, bitirelim!” diyordu. (Baykurt, s.3)

Alıntısından da anlaşılacağı üzere, köy hayatına bir geri dönüş yapılmış, köy hayatının, aile yapısının toplumsal boyutuna yer verilmiştir. Böylece okur, göç eden ilk kuşağın göçten önceki hayatı hakkında bilgi sahibi olmuş ve göçün getirdiği değişimin ve zorlukların kıyaslamasını yapma imkânı bulmuştur.

Betimlemeler de ilk kuşağın deneyimlerini anlatıya dökmede işlevseldir. Köyün atmosferi genellikle sıcak, insan ilişkileri yakın ve genel itibariyle okurun içini ısıtacak imgelerle kurulmuşken; Almanya'daki atmosfer, fabrikalar, işçi konutları ve sokaklar soğuk, mekanik, tekdüze ve renksiz bir biçimde tasvir edilir. “Duisburg'un üstünde kat kat koyu kara dumanlar örülü. Hem de hava ıslak... sağ sol bacalardır Mannesmann'ın, Thyssen'in Krupp'un yüksek bacaları... büyük endüstri imparatorlukları arasında yüzlerce küçük fabrika vardır. Savaşta yerle bir olmuş şehir yenilendi...” (Baykurt, s.39) örneğinden de görülebileceği gibi Almanya'nın ve kahramanların yaşadığı işçi şehirlerinin kasvetli havası olumsuz sıfat tercihleriyle betimlenmiştir. Bu betimlemeler ve mekanlar arasındaki zıtlık, göç olgusunu fiziki olduğu kadar duygusal mesafe de yaratan bir olgu olarak somutlaştırır.

Anlatıcının dili de birinci kuşağı anlatırken bir diğer yazınsal tercih olarak esere katkı sunar. Anlatıcının kullandığı dil aracılığıyla özellikle köy anlatıları okuyucunun kahramanlarla empatisini yoğunlaştırır. Ayrıca anlatıcı, kahramanların bireysel seslerini bazen toplumsal, kolektif seslere dönüştürür. “Cevdet: “bizim köy başkasının sorunuyla uğraşmayı sever. Babam

böyle derdi...” deyip toprağı kakıyor” (Baykurt, s.199) alıntısında da görüldüğü üzere Cevdet, toplumu kapsayıcı bir dilde konuşmakta, aynı zamanda toplumsal bakışını da yansıtmaktadır. Böylece, köyün ortak kaderini “biz” duygusu yaratarak anlatır. Bu durum da göç etmeden önce aidiyet kavramının olduğunu ancak göç edilen uzama aidiyetin gelişmediğini okura gösterir. “Dil önemli, ama ona bakarsan içimizde kimsenin dili yeterli değil. Türk kahvelerine verdik vakitleri. Boş vaktimizin yarısını Almancaya versek şimdi profesörleriyle tartışırdık. Çok ayıp ettik.” (Baykurt, s.56) alıntısından anlaşılacağı üzere göç edilen uzamın dili öğrenilmemiştir ve bu da oraya olan aidiyet hissinin olmadığını veyahut zayıf olduğunu gösterir.

Eserin başlığında da görüleceği üzere “ekmek” gibi metaforlar sıklıkla kullanılmıştır. *Geçim, ekmek, valiz, yol ve mezar* gibi motifler birinci kuşak anlatısının hem somut hem sembolik işlevini görür. *Yarım Ekmek*, yalnızca ekonomik yetersizliği değil, aynı zamanda tamamlanamamış, yarım kalmış hayat imgesini taşır. Tren ve yol motifleri ise belirsizlik, sürekli hareket gibi anlatıları ve değişimi sembolize eder.

Yarım Ekmek romanında birinci kuşak anlatımı, sadece bir göç hareketini temsil etmemiş, aynı zamanda bir varoluş ve hayatta kalma mücadelesini gözler önüne sermiştir. İlahi bakış açısının sağladığı geniş perspektif, bireysel sorunları sosyal gerçekliklerle harmanlamış, serbest dolaylı anlatım ve iç monologlar da göç kararının beraberinde getirdiği psikolojik durumları görünür kılmıştır. Böylece, ekonomik zorunluluklar, yoksulluk ve kimlik kaybı doğrudan gözlemlenebilmiştir. Geriye dönüş tekniği ile kurulan zaman kurgusu, köy ile Almanya’yı sadece coğrafi değil, duygusal ve kültürel bir uzaklık olarak da inşa etmiştir. Sıcak atmosferi ile köy ve soğuk atmosferi ile Almanya temelinde açığa çıkan bu karşıtlık, göçün birey üzerindeki karşıtlığını da simgelemiştir. Eserde kullanılan imgeler, yarım kalan hayatları ertelenen dönüşleri, eserin ismi de olan “yarım ekmek” metaforunu somutlaştırmıştır. Sonuç olarak eser, göç olgusunu ekonomik bağlamın ötesine taşımış ve göç edenin durumunu ruhsal ve toplumsal boyutlarıyla ele almıştır.

GÖÇ EDEN İKİNCİ KUŞAK

Yarım Ekmek romanında ikinci kuşak, göçü doğrudan tecrübe etmiş olan birinci kuşaktan ayrı olarak göçün direkt şahidi olmamış, lakin bu şahitliğin gölgesinde büyüyen bir kuşak haline bürünmüştür. Anlatıcı tarafından bu kuşak, ilk kuşağın hayatta kalma mücadelesinin sonrasından gelen, kimlik ve aidiyet bunalımları ile şekillenen bir kuşak olarak aktarılmıştır. Bu kuşak, bir yandan ebeveynlerinin köklerinden kopuşuna, aidiyet kargaşasına tanık olmuş, bir yandan da yeni bir dünyaya tam anlamıyla ait olamamanın sancılarını yaşamıştır. Bu kuşağın hikayesi anlatılırken, anlatım teknikleri anlatıcı tarafından bilinçli şekilde değiştirilir. Birinci kuşak anlatılırken kullanılan dış gözlemci ve toplumsal anlatım bilinci; yerini içsel, bölünmüş ve bireysel bir sese bırakır. Anlatıcının mutlak bilgisi zayıflamış, zaman kurgusu bozulmuştur. Kahramanların monologları ve dış dünyanın dili arasında bir gerilim vardır. Bu gerilim de ikinci kuşağın kimlik karmaşasını yansıtır. Diyaloglar ve monologlar, bu bölümde yoğunlaşır. Sözelimi; anlatıcı, göçün etkisini dışsal değil, içsel bir süreç olarak işler. Anlatımın odağı, ilk kuşağın tecrübe ettiği ekonomik ve sosyal zorluklardan çıkarak bireysel kimlik arayışına girer. Bu kısımda ikinci kuşak anlatılırken, anlatıcı tarafından kullanılan anlatım teknikleri işlenecektir.

İkinci kuşak anlatımında, ilk kuşaktaki gibi tek bir hâkim anlatıcı yoktur. Bu bölümde anlatıcı sesi birden çok ve parçalıdır. İkinci kuşağın kimlik arayışı çabası ve farklı bakışların çatışması yansıtılır. Anlatıcı bazen üçüncü tekilden birinci tekil konuma geçerek, yukarıda da bahsi geçen “focalizer” tekniğini kullanarak, ikinci kuşak göçmenlerin yaşadığı “nereliyiz?” sorusu ve kimlik karmaşasını yansıtır. “Almancıların çocukları köyün öbür çocuklarına kıyasla ayrı giyimde. Kiminde Almanya’dan gelme bir bisiklet... akraba çocukları birer kırım binip tat alıyor” (Baykurt, s.148) örneğinde de görüldüğü üzere ikinci kuşağın kimlik karmaşası ve aidiyeti ilk kuşak yaşantısından farklılıklar örnek verilerek sunulmuştur.

İkinci kuşak anlatılırken kullanılan diyaloglar, birinci kuşağın ağzından da aktarılmıştır. Karakterlerin yaşadığı sosyokültürel ikilemler, doğrudan okura bu sayede ulaştırılır. Almanya’da doğan ve Türk kimliğini ve kültürünü benimseyememiş, sahiplenememiş gençler, bu kültürü sahiplenmiş kuşak ile aralarındaki kültür anlaşmazlığı dil düzleminde de kendisini gösterir.

... oğlu kızı “bu kadar hırpalama kendini!” dedi. “Taşınmaz bu kadar armağan!”
“Taşınır! Böyle gerekiyor! Hepsini gönlümle alıyorum! Onlar orada benden armağan bekliyor diye değil. Vardığımız zaman yüz tutarlığı olur. Hepsi ayrı ayrı yemeğe çağırıyor. Dönerken de tarhana, bulgur, mercimek katıyor. Erik kurusu, elma kurusu katıyor. Altında mı kalayım?” Verdiğin paraları düşün ana! (Baykurt, s. 143)

Alıntısından da anlaşılacağı üzere iki kuşak arasındaki kültürel algı farkı okura diyaloglar aracılığıyla aktarılmıştır.

Birinci kuşakta baskın olan anlatıcı, yerini bir önceki paragrafta da değinildiği üzere diyaloglara daha fazla bırakmıştır. Bu ikinci kuşağın kendini doğrudan ifade edebilme mücadelesini görünür kılar. Diyaloglar, çoğu kez dilsel bir çatışmayı sunar. Türkçe ve Almanca arasında gidip gelen cümleler, kimlik karmaşasını ve bölünmesini de yansıtır. “Top oynamak istiyor canımız. ... “fussball topu mu diyorsun?” öteden Halil “ayaktopu ayaktopu” diye bağırdı” (Baykurt, s.321). “Anam önümüze sürekli yokuş döşer. Ev alır “historisches gebäude” çıkar.” (Baykurt, s.33). Böylece kuşaklar arasındaki dil tezatlığı, bunlar gibi örneklerde kendini göstermiştir.

İkinci kuşak anlatımında mekân kullanımı ne köy, ne de Almanya’daki fabrika ve işçi konutlarıdır. Burada anlatı daha çok geçiş mekanlarıdır: Okul, otel, tren istasyonu vb. Birinci kuşağın aksine fiziksel bir yoksunluk içeren mekân betimlemeleri yoktur. Daha çok duygusal boşluk temsil edilir. Örneğin, otel imgesi, bir aidiyet eksikliğini temsil eder. Aşağıdaki örnekte

de görüleceği gibi Duisburg’a gelme planı yapan bir köylü, otel imgesini bir aidiyet yoksunluğu olarak görmektedir. “... Estağfurullah! Zorla değil! Gönlümle, gönlünüzle! Çünkü az çok biz de insanız burada! Köyümüzden çıkıp İstanbul’a geldikse insanlığımızı, Türkmenliğimizi unutmadık. Çıkar bir gün Avrupa’ya Duisburg’a uğrar, ben de size konuk olurum. Asla otele gitmem.” (Baykurt, s.214)

Bu kuşağın anlatısında dikkatleri çeken bir başka anlatım tercihi ise sessizliktir. Diyaloglar arasında duraksamalara sıkça başvurularak kültürel kopukluklar okura yansıtılır. Kahramanlar arasında geçen diyaloglardaki uzun sessizlikler, dil yetersizliğini temsil etmenin ötesinde, duygusal mesafeyi de temsil eder.

...seviye düştüm ana, onlar liebe diyor! Çanta omzumda, elleri önünde birbirine kavuşuk, yurttaki gibi saçları iki kalın örgü, hem de dudakları elma kemikleri gibi diri ama acılı, tasalı kapının önünde dikiliyor: “ana, seviye düştüm dedim, duymadın mı?” “Düşmeden git de benim başımı ağrıtm!” demeyi düşündü ama demedi; içinden öyle bir geçirdi. (Baykurt, s.10)

Anlatıcı bu örnekte dil yetersizliğini değil, duygusal mesafeyi temsil etmiştir.

Sonuç olarak, anlatıcının resmettiği ikinci kuşak, birinci kuşaktan ayrı bir tablo sunar. Anlatıcı, merkezi konumundan çıkıp içe doğru girer. Dil, parçalanırken zaman ve mekân istikrarsızlaşır. Bu teknikler yardımıyla ikinci kuşağın toplumsal konumu değil, varoluşsal belirsizliği anlatılır. Yapıt; ikinci kuşakta göçün yalnızca ekonomik değil, kültürel ve kimliksel bir travmasını da biçimsel olarak yansıtır.

GÖÇ EDEN ÜÇÜNCÜ KUŞAK

Yarım Ekmek eserinde, göç temasının işlendiği üçüncü Kuşak, göçün bedelini değil, sonucunu yaşayan kuşaktır. Göç olgusunu hiç tecrübe etmemiş bu kuşak, doğduğu çevreye

önceki kuşakların göçü üzerinden şekillenen bir dünyaya doğmuştur. Anlatıda Almanya’da doğmuş olan bu kuşak, ana dili Türkçe olmayıp kökenlerini de ailelerinin anlatımlarıyla bilirler ve fiziksel göçü değil duygusal göçü yaşarlar. Anlatıcı, bu kuşağı anlatırken romanın anlatısını tamamı ile değiştirerek belirli bir zaman çizelgesinden çıkarır ve zamanı iç içe geçirir. Birinci kuşağın anlatısındaki durağan gözlemci bakışı, ikinci kuşaktaki içe dönük bilinç akışına dönüştürür ve üçüncü kuşakta ise artık çok sesli ve kırılğan bir biçime bürünür. Bu sayede, yalnızca anlatım tekniği değil, göçün sosyokültürel boyutunu da dönüştürür.

Anlatıcı, bu kuşaktan bahsederken arada kalmışlık hissini kurmaca düzeyinde yine okura yansıtır. Romandaki değişik kuşaklar iki farklı dil, kültür ve kimliğin arasında gidip gelirken anlatı da bu gidip gelmeler arasında şekillenir. Kahramanların konuşmalarında Türkçe-Almanca karışık kelimelerin kullanılması sadece gerçekçi bir edebi tarzı yansıtmakla kalmayıp kimlik karmaşasının da çözülmesi olmuştur. Bu tarz ile, okuyucu da aynı arada kalmışlık duygusunu hisseder. Anlatıcı, bu yöntem ile üçüncü kuşakta göçün etkisini tıpkı bir önceki kuşakta olduğu gibi okura yansıtmıştır.

Anlatıda bahsedilen kuşaklar, birbirlerinden farklı bir farkındalık yaşarlar. Birinci kuşakta özlem ağır basarken ikinci kuşakta çatışma yoğun bir şekilde hissedilir. Üçüncü kuşakta ise bu duygular yerini gözleme ve sorgulamaya bırakır. Gerek üçüncü kuşak gerek üçüncü kuşakla bir arada yaşamaya uyum sağlamış Alman halkı, bu sorgulama ve gözlemlemeyi sıkça yapar. Verilen alıntıda kıyafet betimlemeleri üzerinden kültürel bir yansıma yine okura yansıtılır: “... başörtüsü bağlamamış. Siyah etek, beyaz bluz giymiş. Kızı Emine siyah etek beyaz bluz. Öteki kızı da beyaz bluz siyah etek...” düşünüyor: “yas giyimi bizde siyahtır; bunlarda siyah beyaz...” ” (Baykurt, s.352). Anlatıcı, olayın ne tam içerisinde ne de tam dışarısında. Anlatıcının bu kuşaktan bahsederken kullandığı dil, klasik bir gerçekçilikten farklı olarak modernist bir hava takınır. Metin, parçalanmış kimliklerin dili ile yazılır. Göç, artık bir bireysel travma değil, sosyokültürel bir kimlik sorununa evrilmiştir. Artık üçüncü kuşağın

önceki kuşaklar tarafından kimliğinin oluşturulması ve göç edilen ülkeyle uyumlu hale getirilmesi amaçlanmıştır. Bu, verilen alıntıda da görülmektedir:

Bizler burada mevsimlik işçi değiliz. Türk'üz ama yıllardır Almanya'dayız. Almanya'nın bir parçasıyız. Ayaklarımızı yere daha sağlam basmalıyız. Çocuklarımız okullarda daha iyi yetişmeli. Gymnasium'ların yabancı işçi çocukları için pek dar olan kapıları açılmalıdır. Gelecek kuşaklar, öz yurdumuzdan, kültürümüzden kopmadan bu ülkenin uyumlu, eşit hak ve sorumluluk sahibi yurttaşları olacaklar. Bunun sorumluluğuna hazırlamalıyız onları. (Baykurt, s. 352)

Anlatıcı, üçüncü kuşakta anlatının duygusal tonunu da değiştirir. İlk kuşakta gözükten pastoral ve sıcak hava, ikinci kuşakta yerini içe dönük bir bunalıma bırakırken soğuk ve mesafeli bir dil gözlemlenir. İkinci kuşak analizinde de değinildiği üzere betimlemeler, doğa ya da köy yaşamına ait olmayıp Almanya'nın fabrikaları, gri apartmanları ve soğuk havasına yöneliktir. Bu mekânsal betimleme değişikliği, bu iki kuşak arasındaki kopukluğu yansıtmıştır. Üçüncü kuşakta ise kahramanların yüzleri dahi betimlenmez, göçün çocukları olarak artık göç edilen ülkenin kimliğine bürünürler. İleride verilecek olan alıntıda politikacı Krings'in Türklerden artık "yurttaş" olarak bahsetmesi de buna bir kanıt niteliğindedir: "Türk yurttaşlarımız da bize destek olursa, başarı daha erken gerçekleşir" (Baykurt, s.358)

Eserin bu kuşakla ilgili anlatısı; göçün mekânsal boyutunu aşmış, dilsel, kültürel ve ontolojik bir mesele halini almıştır. Köklerinden uzaklaşmış ama hala o köklerin gölgesinde yaşayan bir kimlik okura sunulur.

SONUÇ

Fakir Baykurt'un *Yarım Ekmek* eseri, yalnızca bir göç serüvenini anlatmakla kalmayan göç olgusunun insan psikolojisinde ve sosyal bilinçte oluşturduğu boyutları anlattığı bir romandır. Bu romanda, Türkiye'den Almanya'ya göç eden üç kuşağın deneyimi ve büyük değişimler, anlatım teknikleri ile okuyucuya resmedilmiştir. Göç eden her kuşak, birbirinden farklı zorluklar ve deneyimler tecrübe etmiştir. Yine her kuşak, yaşadığı tarihsel ve sosyal şartlara ek olarak kendi kuşağının sesini, dilini ve bakış açısını farklı anlatım biçimleri ile temsil etmiştir. Bu haliyle *Yarım Ekmek* adlı eser, göç olgusunun bireysel bir deneyimden çıkarıp kolektif bir kimlik bunalımına dönüşümünü okura edebi boyutları ile sunar.

Birinci kuşakta, anlatım, genel hatları itibariyle klasik gerçekçilik çerçevesindedir. Anlatıcının ilahi bakış açısına sahip olduğu bu kuşak anlatımında göç eden bu ilk kuşağın hikayesi, yani, köyden kente, oradan da Avrupa'ya uzanan bu serüven, anlatıcının direkt şahitliği ile anlatılır. Bu kuşak için göç olgusu, bir olay, bir hareket ve bir kararı yansıtır. Göçü tüm çıplaklığı ile yaşarlar. Betimlemelere bakıldığında, köyün sıcak havası, pastoral yaşam, doğa, aile bağları samimi bir biçimde işlenilir. Zaman akışı, nettir. Henüz hatıralar ve şimdiki an birbirine girmemiştir. Anlatımda yoğun bir mekân duygusu vardır. Mekân değişikliği, bu yönüyle göçün yarattığı sarsıntıyı yoğun duygular ile hissettirir. Bu kuşak anlatılırken anlatıcının metne hakimiyeti yoğundur. Göç olgusunun göç eden birey üzerindeki tüm durumları, anlatıcı tarafından net bir şekilde anlatılır. Metnin bu tekniği hem okuyucunun empatisini yönlendirir hem de ilk kuşağın yaşadıkları edebi düzeyde sunulur.

İkinci kuşak incelendiğinde, anlatım biçiminde kırılmalara şahit olunmuştur. Bu kuşak itibari ile göç, bir olgu olmaktan çıkıp bir kimlik çatışması halini almıştır. Anlatıcı, bu kuşağı tasvir ederken, iç monologlardan, bilinç akışı tekniğinden ve geriye dönüşlerden bir anlatı tekniği kullanır. Zaman akışı, ilk kuşaktakinden farklı olarak, doğrusal değildir. Geçmiş ile

şimdi arasında zaman geçişleri görölmeye başlanır. Anlatıcının sesi, karakterlerin sesi ile iç içe geçer ve çok katmanlı bir anlatı oluşur. Göçün yarattığı travma, toplumsal bir boyuttan bireysel boyuta inmeye başlar. Bireysel boyutta sorgulanmaya başlayan hissiyatlar görülür: Aidiyet duygusu, memleket kavramı... Anlatıcı bu kuşakta göçmen kimliğinin oluşumunu dilin sınırlarını zorlayarak yansıtır. Eserin dili, karakterlerin yaşadığı değişimler gibi tutarsız ve dalgalıdır. Toplumsal düzeyden bireyselliğe geçişteki içsel yabancılaşmayı edebi boyutta okura yansıtır.

Göç eden üçüncü kuşak incelendiğinde ise anlatım biçiminin tamamı ile değiştiği göze çarpar. Göçün doğrudan tanıkları değil, göçün doğrudan tanıklarının çocuklarının ve torunlarının sosyokültürel değişimleri incelenir. Bu kuşak ne Türkiye'deki kökenlerini ne memleket olgusunu bilir. Kimlikleri dilleri ile aynı zamanda bölünmüştür. Anlatıcı, çok sesli bir anlatım biçimi kullanır. Almanca sözcükler, dilin içine entegre olur ve diyaloglar da kültürel geçişkenliği yansıtır. Metin, bu kuşak anlatılırken parçalara bölünür. Geçmişin izleri, motifler aracılığıyla zaman zaman hatırlanır. Anlatıcının metne olan hakimiyetinin azaldığı gözlemlenir ve metin kolektif bir bilinç akışına dönüşür. Üçüncü kuşağın bu hikayesi, dilin içinde de bir memleketsizlik hissini yaratır. Baykurt'un bu anlatım tarzı, göçün daha çok varoluşsal bir mesele haline dönüşümünü simgeler. Zaman artık parçalanmış, mekanlar anlamını kaybetmiş, karakter bu atmosferde kimlik çatışmaları ile baş başa kalmıştır.

Anlatıcının bu üç kuşak arasında kurduğu bu katmanlı yapı, birbirlerini takip eden konulardansa, her kuşağın ayrı ayrı anlatım biçimlerini oluşturduğu bir yapıdır. Yani, anlatıcı göçün kuşaklarda yarattığı etkiler gibi kendisi de dönüşümün bir parçasıdır. Anlatım tekniğindeki bu değişimler, göçmenliğin sosyolojik boyutunu da okura aktarmıştır. İlk kuşakta göç, dış dünyada yaşanan bir olgu iken ikinci kuşakta daha çok iç dünyaya çekilmiştir. Üçüncü kuşağa gelindiğinde ise, artık göç, dile ve kimliğe tam anlamıyla nüfuz etmiştir. Bu haliyle eser, toplumsal süreci anlatmakla kalmayıp anlatının da göç ettiğini, yani biçim değiştirdiğini

gösterir. *Yarım Ekmek*, böylece, Türk edebiyatında göçü yalnızca konu olarak değil, biçimsel bir dönüşüm olarak edebi düzeyde de işleyen bir eser olarak da okunabilmektedir.

Esere kapsayıcı bir gözle bakıldığında, anlatıcının dilindeki sadelik, göze çarpar. Bu sadelik, özellikle ilk kuşak tasvirindeki halk dilinin kullanımında görülür. İlerleyen bölümlerde ve diğer kuşaklarda ise bu sadelik, çözülmeye başlar. Dil, kuşaklararası aktarımın bir göstergesine dönüşür. Birinci kuşak, açıkça konuşur. İkinci kuşak üstü örtülü, üçüncü ise sessizlikleri ile anlatır. Bu üç katman, romanın anlatım bütününe kurar. Göçün yarattığı kimlik bölünmesi, dildeki kopuşlarla somutlaşır. Sonuç olarak *Yarım Ekmek* eseri, göç olgusunu sadece içerik olarak değil, anlatım biçimleri ile de derinlemesine işler. Anlatıcının anlatım tekniklerini bilinçli olarak çeşitlendirmesi, göçün kuşaklar arasındaki anlamının dönüşümünü de görünür kılar. Birinci kuşakta memleket özlemi gözlemlenirken, ikinci kuşakta bir kimlik arayışı öne çıkar. Üçüncü kuşakta, kimlik arayışı yerini kimliğin yeniden inşasına bırakır. Anlatım biçimleri de bu dönüşüm ile aynı anda değişir ve çeşitlenir. İlahi bakış açısından çok sesliliğe uzanan bir hal alır.

Bu çok çeşitli ve çok katmanlı yapı, Türk Edebiyatı içinde bir mihenk taşı görevi görür. Baykurt hem bir yorumcu hem de bir tanık olarak Türkiye’den göçen ilk üç kuşağın insan ruhunu nasıl etkilediğini anlatırken bu anlatımın edebi tarzını da çeşitlendirmiş ve genişletmiştir. Eserin sonunda göç, sadece fiziki bir yer değişimi olarak yorumlanmayıp anlatının ve kimliğin yeniden tanımlanmasına da hizmet etmiştir. Böylece *Yarım Ekmek* hem bir toplumsal belge hem de farklı anlatım tekniklerinin detaylı bir biçimde incelendiği bir eser olarak okurun karşısına çıkmıştır.

KAYNAKÇA

- Asutay, H. (2014). *Göçmen Edebiyatı Yazarlar Sözlüğü Almanya da yazan ve yaşayan Türk Alman Edebiyatı*. Paradigma Akademi.
- Baykurt, F. (2011). *Yarım Ekmek* (2. baskı., Ser. Fakir Baykurt Kitaplığı: 08). Literatür Yayınları.
- Eagleton, T. (1976). *Marxism and Literary Criticism* (1st ed.). Taylor&Francis.
- Efe, M., & Asutay, H. (2018). Fakir Baykurt'un Göçmen Edebiyatındaki Yeri. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 1–8.